

Martin Andersen Nexø

Mindestuer

Her blev han født

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

Den 26. juni 1869 fødte Mathilde Andersen en dreng i et af de fattigste kvarterer i København. Det var Martin, der senere blev kendt som forfatteren Martin Andersen Nexø. Dengang var København meget mindre, end den er i dag.

København i 1869

I 1869 boede der kun omkring 200.000 mennesker. Alligevel var det den største by i Danmark, og den voksede hele tiden. Der var skoler, universitet og fabrikker, og det var her Danmarks regering holdt til - ligesom i dag.

Havnen havde stor betydning for byen, og dens arbejdspladser trak mange familier til, som alle håbede at finde et bedre liv her, end det de havde på landet. Men det var svært for tilflytterne at finde et sted at bo.

Byen var omgivet af volde, og det var ikke tilladt at bygge uden for voldene. Derfor måtte folk bo meget tæt sammen, og der blev bygget lejligheder i mørke, fugtige og små gader overalt, hvor man kunne inde plads.

Byen var forurenset, og selv om der var kommet kloakker, var der stadig et problem med drikkevandet, som blev ledt i utætte ledninger af træ ind til de forskellige beboelseskvarterer.

Kloakkerne havde dog hjulpet på folks sundhed. Man måtte indrømme, at det var nødvendigt at lave kloakker, hvis man skulle undgå sygdomme som f.eks. kolera, der havde ramt Københavns befolkning 16 år, før Martin blev født. Dengang døde ca. 5000 af Københavns indbyggere.

Martins far skaffede pengene

Martin Andersen Nexø's
Mindestuer

Hans Jørgen og Mathilde ville gifte sig, men så kom Danmark i krig, og Hans Jørgen blev indkaldt som soldat. Det lavede helt om på deres planer. Den eneste mulighed for, at Hans Jørgen kunne slippe for at komme i krig var, hvis han kunne finde en anden, der ville gå i hans sted, men det ville koste 50 rigsdaler, hvilket var mange penge dengang.

Det lykkedes Hans Jørgen at låne pengene, og de kunne gifte sig, men i mange år måtte de kæmpe med at betale tilbage på gælden.

Hans Jørgen og Mathilde boede med 4 børn i Sankt Annæ Gade i en lille kvistlejlighed i baghuset til nr. 33. Der var 2 rum i lejligheden: et soveværelse og en stue. Der var kun plads til en seng, og her sov moren og faren sammen med Martin, der var det mindste barn. De andre søskende sov på stole, og hvor de ellers kunne finde en plads. Stuen var det fine rum. Den måtte kun bruges til soverum, hvis man var meget syg.

I stuen stod morens sofa, bordet med de drejede ben, kommoden med porcelænsstunden og de to gips-vaser. Moren var stolt af stuen. Det betød meget for hende at eje noget smukt.

Familien levede - som så mange andre fattige i kvarteret - under usunde forhold. Lejlighederne var kolde og fugtige. Der var mange rotter både ude og inde. Rotterne bragte sygdom, og de åd folks mad, hvis de kunne komme til det. Derfor måtte moren hver af-ten hejse maden - hvis der ellers var noget til overs - op i en kurv under loftet, for at rotterne ikke skulle komme til den.

Mange børn døde dengang som små på grund af de usunde forhold, og fordi de ikke fik nok at spise. To af Martins søskende døde kort tid efter, at han var født, og Martin selv var tit syg.

Det er svært at få arbejde i København

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

Familien var flyttet til en ny og bedre lejlighed, men den var også dyrere, og der skulle skaffes flere penge.

På den tid var det almindeligt, at man fik udbetalt en del af sin løn i naturalier. Det gjorde Hans Jørgen også. Han arbejdede på et brændevinsbrænderi og fik udbetalt 1/4 af lønnen som brændevin.

Selvom han havde lovet sig selv, at han ikke ville drikke, fordi han havde set, hvad der skete med folk, som gjorde det- begyndte han alligevel. For hvad skulle han ellers gøre med snapsen? Han kunne ikke sælge den, for der var mange andre, der var i samme situation som ham selv: de havde også fået en del af deres løn på denne måde.

Efterhånden som han vænnede sig til at drikke, begyndte han også at gå på værtshuse og drikke der. Det var dårligt for familiens økonomi, for de havde ikke mange penge i forvejen.

Moderen gjorde, hvad hun kunne for at skaffe penge til familien, og Martin måtte allerede som 4 årig hjælpe hende med at dele aviser ud.

Det var i det hele taget dårlige tider i Danmark. Arbejdsløsheden var stor, og mange valgte at rejse. De udvandrede til Amerika, som på den tid, var det sted, hvor nye ting kunne ske, og hvor der var muligheder for at skabe en ny tilværelse.

Nogle år tidligere var Mathildes søster emigreret til Amerika, og hun skrev hjem til søsteren og fortalte om de mange muligheder, der var derovre.

Martins far var også meget fristet til at rejse, men Martins mor forlangte, at han blev hjemme og tog sig af sin familie.

For det meste var faderen arbejdsløs. I de perioder, hvor han ikke havde arbejde, blev han modløs og var svær at være sammen med og irriteret over for børnene. Det gjorde noget ved ham, at han måtte lade sin kone og børn arbejde for at tjene til udgifterne, og at han ikke selv kunne bidrage ret meget.

Ingen offentlig hjælp

Martin Andersen Nexø's
Mindestuer

En dag tog Martins far en beslutning, som var svær. Han gik op på Københavns magistrat for at melde familien til fattigvæsenet, så de kunne få offentlig hjælp. Det ville samtidig betyde, at Mathilde og Hans Jørgen mistede deres demokratiske rettigheder. Hvis man fik hjælp fra det offentlige, havde manden ikke længere ret til at stemme. Kvinderne havde nemlig endnu ikke fået stemmeret.

Men Københavns kommune gik ikke uden videre med til at udbetale fattighjælp til alle de familier, der meldte sig. For at slippe for at betale til de mange fattige, der bad om hjælp, tilbød man at dække udgifter ved flytning, hvis de ville rejse tilbage til

det sted, hvor de oprindeligt var kommet fra.

Martins familie kom aldrig på fattighjælp, men alligevel forlod de København.

Det blev Bornholm - og ikke Amerika. Martins far havde en skolekammerat i Nexø på Bornholm, som kunne skaffe ham arbejde. Mathilde og Hans Jørgen havde ofte talt om Bornholm, og de muligheder de kunne få, hvis de boede derovre, men det var aldrig kommet længere end til snakken.

Nu kunne deres drømme måske gå i opfyldelse. Faderen rejste i forvejen, og senere skulle familien følge efter.

Rejsen til Bornholm

En sen aften i september 1887 gik moderen, de to drenge og den lille Ida, som endnu ikke var fyldt 2 år ned til det skib, der skulle føre dem til Bornholm, over til deres far, som var rejst i forvejen til Nexø.

De glædede sig meget til det nye liv, der nu ventede dem, men det skulle blive en stor forandring og en hård rejse - især for moderen og Martins ældre bror, Georg.

Konfirmeret ... og voksen?

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

Den 30. september 1883 blev Martin konfirmeret i Bodilsker Kirke, som ligger nogle kilometer uden for Nexø by. Han skulle selv gå op til kirken, og der var ingen fra hans familie med ved konfirmationen. Da den var slut, havde han ikke travlt med at komme hjem, så han besluttede at gå en omvej forbi Balka, hvor bedsteforældrene boede.

Forud for konfirmationen havde Martin haft travlt med at lære alt det udenad, man skulle dengang for at blive konfirmeret.

Han havde været en del nervøs. Han havde også været bekymret for, om det ville lykkes faderen at skaffe penge til konfirmationstøjet, og havde lavet en nødplan inde i sit hoved. Hvis han ikke fik tøjet hjemmefra, kunne han måske låne penge til at købe det for af bedstefaderen. Men alt gik godt. Han fik også sit tøj. Og han var rigtig dygtig til "overhøringen". Han blev nr. 3 ud af de 22, som var indskrevet til konfirmation. Der var flere, der bagefter sagde: "Den dreng skal da studere!"

Men det havde hans far en helt anden mening om. Martin skulle ikke gå mere i skole. Han skulle finde sig et arbejde!

Konfirmationen blev ikke fejret på nogen måde. Der var ingen fest, sådan som der er i dag - og heller ingen gaver. Den eneste gave, Martin fik, var en salmebog, hvor hans navn stod trykt udenpå. Den passede han på. Den var hos ham hele livet. Der var ingen fra hans familie med i kirken, så i stedet for at gå alene hjem, skød han en genvej over Balka (3 km syd for Nexø) for at besøge sin bedstefar og bedstemor. Det var trods alt en særlig dag. Bedstefaderen ønskede ham tillykke og gav ham 50 øre. "Dem skal du have, fordi du nu er blevet voksen," sagde han, "men pas på dem. Vis dem ikke til din mor. De er til dig selv!"

Nu forventede man, at han skulle klare sig selv. Det var slut med at være vogterdreng; slut med at gå i skole! Martin skulle finde sig et arbejde - Det skulle han selv sørge for. Det var faderens mening om den sag.

Arbejdet på landet

Martin Andersen Nexø's
Mindestuer

Martin var nu konfirmeret og "voksen. Nu forventes det af ham, at han skulle tjene sine egne penge. Han skulle jo ikke læse videre som vennen Jacob Hansen. (senere kendt som digteren Jacob Hansen).

Det almindeligste var at starte på en gård.

Martin gik ud på landet for at spørge rundt på gårdene, om de kunne bruge en tjenestedreng til at passe deres dyr, for det vidste han noget om. Det havde han lært i sin tid som vogterdreng.

På Sydbornholm fandt han en gårdmand, der ville acceptere ham, selvom han var en lille splejs. Arbejdet på gården var hårdt. Børn, der arbejdede i landbruget på den tid, blev ofte udnyttet og sat til at lave hårdere arbejde end deres krop egentlig havde godt af. De fik meget ofte skader, som gav dem problemer senere i livet.

I det år, Martin arbejdede på landet, havde han to pladser.

Den første var hos en alsbruger i Nexø. Den anden hos gårdejer i Poulsker,

I den første plads fik han oftest det dårligste arbejde, og ofte pålagt mere end han kunne klare. I den sidste plads havde Martin det godt, men han ville alligevel ikke fortsætte med at arbejde i landbruget.

Han ville finde sig en læreplads - ligegyldigt hvad.

Martin får en læreplads som skomager i Rønne, heller ikke det var et ønskejob, men han fuldførte uddannelsen. Efter endt uddannelse oplevede han arbejdsløshed, arbejdede i en kort periode som vandreskomager og med andet løst arbejde. Lykken vendte, da han ved venners hjælp fik mulighed for at komme på Østermarie Højskole, og da han efterfølgende kom på Askov Højskole, følte han, at han var kommet i Himmerrige, har han senere udtrykt.

Martin rejser ud i verden

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

Da han er færdig med højskolen, får han arbejde som friskolelærer på Fyn, og det er mens han arbejder som lærer, at han udgiver sin første artikel. Den bliver trykt i Fyns Tidende d. 10. juli 1893.

Men Martin er ikke rask. Hele sin barndom har han været syg med mellemrum. Kort tid efter, at han har fået trykt sin første artikel, bliver han igen syg af en tuberkulose, der har plaget ham i nogle år. Han må rejse sydpå for at komme til kræfter, men før han rejser, har han skrevet sin første fortælling "Lotterisvensken".

Martin besøger bl.a. Italien og Spanien. Han oplever meget og sender artikler hjem til en avis på Bornholm, som synes de er så gode, at de sælger dem videre. Han tjener penge, og han får selvtillid. Martins liv som forfatter er begyndt.

Vigtigste værker

Martin Andersen Nexø's
Mindestuer

De fleste af Martin Andersen Nexø's fortællinger handler om steder og mennesker, han selv har kendt eller har fået fortalt om. Det er især fortællinger fra Bornholm.

Lotterisvensken

fortæller historien om den fattige stenhuggerfamilie. Faderen drikker og bruger selv de fleste penge, han tjener; konen slider og slæber for at holde sammen på familien. Faderen forsøger at komme ud af fattigdommen ved at spille i lotteriet. Endelig en dag kommer hans nummer ud med en gevinst, men det er for sent. Han har mistet den i spil og tager sit eget liv. Moren derimod kæmper mod den elendige tilværelse, som fattigdommen giver dem. Historien minder mange steder om de beretninger, Martin har fra sin egen familie og barndom. Martin nærmest hadede sin far for hans drikkeri, men beundrede ham også, når han var glad og ædru. Moderen så han op til, som den stærke kvinde, der kæmpede for familien og en bedre tilværelse.

Pelle Erobreren

er en roman. Her kan man også genkende beskrivelser fra Martins eget liv og især i beskrivelser af Pelles far. Beskrivelserne tager igen udgangspunkt i hans egne oplevelser. Men i Pelle Erobreren er faderen beskrevet mere nuanceret end i Lotterisvensken. Romanen handler om Pelle, der arbejder som tjenestdreng på en gård sammen med sin far, men også om en dreng, der drager ud i verden for at finde lykken. Og han finder den næsten. Efter sin tid som skomagervirksomhed bliver Pelle medejer af en skomagervirksomhed. Han bliver en ledende person i fagbevægelsen og bliver lykkeligt gift. Pelle er meget tæt på at opnå lykken, men han oplever den ikke helt, for han indser, at han kun kan være lykkelig, hvis alle de fattige også er det.

Ditte Menneskebarn

handler, ligesom Pelle Erobreren, om et barns opvækst i samfundets nederste lag. Ditte er et menneske, der vil hjælpe alle. I en ung alder må hun sørge for familie, passe hus, sin far og mindre søskende. Ditte er et godt menneske, som ofrer sig for andre, og ligesom Pelle søger hun lykken. Men i modsætning til Pelle - der næsten opnår at blive lykkelig - støder Ditte livet igennem på uretfærdigheder og modgang - og til sidst må hun bukke under og dør nedslidt kun 25 år gammel.

Politisk liv

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

De ting, man oplever og lærer som barn og ung, får betydning for de valg, man senere foretager i sit voksenliv. Det er der mange, der mener.

Martin oplevede som barn og ung, hvordan der var stor forskel på folk, hvordan de, der var nederst i samfundspyramiden, ofte måtte kæmpe en drøj kamp for en bedre tilværelse - en kamp der langt fra altid lykkedes - men som altid var hård.

Dette betød for Martin Andersen Nexø, at han valgte politisk side. Først ved at melde sig ind i Socialdemokratiet for senere, efter udbruddet af 1. Verdenskrig og Oktoberrevolutionen i Rusland, at melde sig ud og være med til at stifte Socialistisk Arbejderparti, som senere blev til Danmarks kommunistiske Parti (DKP). I nogle år var han uden for partiet, men i 1937 blev han igen politisk aktiv og fortsatte i DKP indtil sin død.

Martin Andersen Nexø var ikke bange for at sige sin mening, og stødte tit på modstand, både i sit eget liv og som reaktion på det, han skrev. Men alligevel fortsatte han gennem hele sit liv og gennem sit forfatterskab med at kæmpe for større social retfærdighed mellem mennesker.

Den norske billedhugger Odd Hilt's buste af Martin Andersen Nexø.
Busten er lavet i 1944, da Odd Hilt - son Andersen Nexø - opholdt sig som flygtning i Sverige.

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

Martin Andersen Nexøs hus

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

I 1880 havde Martin Andersen Nexøs far købt en byggegrund af Nexø Kommune - beliggende i den sydlige del af byen. Her byggede faderen et hus til familien, som flyttede ind i 1882. Selv om Martin Andersen Nexø blot boede i huset i tre år - fra 1882-84 - er huset i Ferskesøstræde 36 blevet hans barndomshjem.

Huset blev i 1993 fredet, og der har siden sommeren 1990 været mindestuer for forfatteren. Mindestuerne rummer en samling af portrætmalerier og fotografier af forfatterens liv og virke. Desuden vises fotos fra filmatisering, personlige effekter med tilknytning til Martin Andersen Nexø og møbler fra tiden 1880-1900.

Samlingen omfatter flere hundrede fotokopier af forfatterens håndskrevne breve, noveller, artikler med mere samt et stort udvalg af forfatterens bøger, som er oversat til 44 sprog og solgt i mere end 10 millioner eksemplarer. En buste af Martin Andersen Nexø - udført af Harald Isenstein - er opstillet foran huset.

Martin Andersen Nexøs hus

Martin Andersen Nexøs
Mindestuer

